

LINKÖPINGS STIFT

Innan jag följde med Martin Kjellgren ut till Östra Ed trodde jag att han hade stiftets tråkigaste jobb. Att helt ensam rota runt bland en massa gamla dammiga böcker, det är väl inte roligt. Men nu har jag ändrat uppfattning och jag hoppas att ni också ska tycka om inblicken i denna undanskymda värld.

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING.
Vid definitiv eftersändning återsändes försändelsen med ny adress till:
Verbum AB c/o: Xzakt Kundrelation AB Fältskärsleden 10 802 80 Gävle

KONTAKT: Postadress: Box 1367, 581 13 Linköping • Telefon: 013-24 26 18 • E-post: max.wahlund@svenskakyrkan.se

MAX WAHLUND stiftsredaktör

BOKINVENTERING

På jakt efter guldkorn i dammet

– Luftfuktigheten är lite hög, den ligger på 58. Det ska helst vara 45–55. Och så ska det vara ganska kallt. Det är det inte.

Martin Kjellgren läser av sin fukt-mätare uppe i kyrktornet i Östra Eds kyrka, några kilometer söder om Valdemarsvik. Östra Ed är den 74:e kyrkan han besöker för att granska förvaringen av gamla böcker – totalt ska 220 kyrkor runt om i Linköpings stift inventeras under 2018-19. Ett omfattande arbete.

Martin Kjellgren är historiker och handplockad för projektet. Med van hand går han igenom travar av gamla böcker, fotograferar och delar in dem i tre klasser. Som vanligt är det en ganska disparat samling böcker som ligger framför honom i dag.

– Här har vi Kunglig Majestäts förordningar från 1795. Tja, den kan väl få en lapp, säger Martin och lägger en pappersremsa i boken med påskrift "Kategori II".

KATEGORI 2 innebär att boken är av kulturhistoriskt värde och bör bevaras. Den viktigaste kategorin är nummer 1, som kallas "kyrkliga inventarier". Men det mesta hamnar i nummer tre, som är böcker där det inte finns några särskilda krav. Man kan spara, slänga, sälja eller ge bort, så som församlingen önskar. "Treorna" får inga lappar utan läggs bara tillbaka i hyllorna.

– Titta här, "Människor och natur i Sydamerika"! Haha! Snyggt band också. Låt se, Östra Eds församlingsbibliotek, aha, 1923... som ett sockenbibliotek ungefär. Hm. Nä... det är inget... inget dyrbart.

MARTIN LÄGGER boken på kategori 3-högen och tar upp nästa.

– Detta är provpsalmboken från 1793 nån gång. Hm, det är lite synd. De är inte så vanliga, men denna är i så dåligt skick... det blir också kategori 3.

De olika kategorierna kommer att hamna i en rapport som ska skickas till kyrkoherden. Därefter ska beståndet gallras och tas om hand enligt vissa bestämda principer.

– Här har vi nåt från Karl XIII:s

Historiker Martin Kjellgren på knä inför Karl XII-bibeln i Östra Ed medan vaktmästare Johann Karlsson ser på. Till höger i bild böcker som tillhör kategori 2 och ska sparas, den mindre traven till vänster är kategori 3 med ett mer osäkert öde. Längst ner till vänster Gezeliernas bibelkommentarer från 1710-talet.

FOTO: MAX WAHLUND

tid... det är 1811 års kyrkohandbok. Den finns på många ställen och är inte särskilt värdefull ekonomiskt, men den är handtryckt, handbunden... ett väldigt fint exemplar detta, det blir kategori 2.

MITT UNDER granskningen ringer telefonen. Det är stiftsantikvarie Gunnar Nordanskog som ber Martin att ta med ett par lämpliga böcker tillbaka till stiftskansliet eftersom en ny konserveringsmetod ska testas. Martin hittar snart en lämplig kandidat:

– Den här skulle jag kunna ta som exempel kanske! Den är lite

smutsig och bränd, dessutom står det Eds kapell på så jag kan inte glömma var den kommer ifrån. Det är en "Kyrkolagfarenhet" från 1807 – en riktig guldkruga för att förstå samhället på den tiden, här finns principer för lönesättning med mera...

BOKSAMLINGEN I Östra Ed har en klar tyngdpunkt på böcker kring år 1800, inte så konstigt kanske eftersom kyrkan byggdes på 1780-talet. Kyrkan brann dessutom år 1959 och en del av böckerna blev skadade. Därför finns det inte så många böcker som ham-

nar i kategori ett här. Där finns församlingens båda stora Karl XII-biblar och även Gezeliernas bibelkommentarer, ett par enorma böcker från 1700-talets början med praktfulla kopparstick. Tyvärr har banden börjat mögla en aning men det ska gå att rädda utan problem, bedömer Martin.

DET SOM avgör värdet på en bok är ett antal faktorer där bokens skick spelar stor roll men förstas även åldern.

– Allt från 1500-talet måste sparas, egentligen oavsett vad det är. Sedan är det en fallande ska-

la fram till industrialiseringen som gjorde att böckerna började massproduceras på ett helt annat sätt än tidigare. Allt efter 1870 är egentligen bara att hiva, om det inte är särskilt fina saker förstas. På många håll, i kyrktorn, är det bra att ta bort böckerna; de kan dra åt sig ohyra och är även en brandrisk på sina håll. På många håll har man exempelvis sparat mängder av statens författningssamlingar som brukade läsas upp från predikstolen, det vore bättre att bli av med dem. Jag har hittat värdefulla böcker från 1500-talet dolda under en massa mycket nyare författningssamlingar.

När du säger värdefulla, hur menar du? Är de värda mycket pengar?

– Man måste skilja på ekonomiskt respektive kulturhistoriskt värdefulla. Det är få av böckerna som har något större ekonomiskt värde – och även om de skulle ha det så är det väldigt svårt att sälja dem illegalt. Det finns ingen större marknad för gamla böcker på svenska, som väl är, men det fattar ju inte alltid eventuella tjuvar. Några tusenlappar kan man få för en välhållen Karl XII-bibel, så därför är det bra att församlingarna har koll på vad de har för böcker. Vissa bör läsas in.

DET BÖRJAR bli dags att lämna Östra Ed och bege sig till nästa kyrka, i Tryserum några kilometer norrut. Martin Kjellgren hinner ofta med tre kyrkor på en dag och han rör sig än så länge ganska långt ut i stiftet. Kyrkorna närmast Linköping sparas han till slutet av projektet när han räknar med att det blir bråttom att bli klar.

Linköpings stift är ett av de få i Svenska kyrkan som fått denna sorts genomgång ännu. Martins kollega Fanny Stenbäck har gjort motsvarande i Skara och Strängnäs och ska nu ta sig an Stockholm. Martin skulle också själv gärna fortsätta och ta sig an ett annat stift efter Linköping.

– Jag har skrivit min doktorsavhandling i historia, så jag är ju van vid att sitta ensam och skriva. Men det är onekligen väldigt roligt att komma ut, se vårt kulturarv på plats och träffa alla människorna i kyrkorna.

MAX WAHLUND